

De vlam in de pan in het Diessense Hooghuis

door Jan van Helvoirt

De geschiedenis van het helaas verdwenen Diessense Hooghuis is erg interessant. Vermoedelijk werd het omgrachte stenen pand door telgen van de rijke familie Van den Rode omstreeks 1350 gebouwd ten noordoosten van het reeds bestaande *leengoed ten Rode*. Wellicht construeerde dezelfde invloedrijke familie rond 1390 de eerste stenen kerk in Diessen: het huidige priesterkoor. Misschien wel op hun eigen stuk grond. In de zestiende eeuw hoorde *de Kerkacker* nog steeds bij het Hooghuis. Maar laten we daar verder niet over vechten!

Wel staat vast dat in 1475 ten zuiden van het erf van het Hooghuis reeds *den Hophof* vermeld werd. Toen was er dus zeker al een brouwerij in gebruik. Op 20 februari 1621 erfde Adriaen Henrick Hesselmans $\frac{1}{4}$ deel *in huisinge, hoevinge, schuere, stalle en brouwhuys gemeynlijck het Hoochuys*. Adriaen was gehuwd met Marijken Wouter Jacob Thielen vanden Berge en geboortig van het Hooghuis. Op 12 april 1624 vond er een deling plaats van het Diessense pand *aen het Lueriseynde zuid de Broeckstraet*. Het werd omschreven als *huisinge ende brouwhuijs metten werfft mette brugge ende ommegrachten*. In 1655 is de hoeve nog steeds onverdeeld, maar Wouter Geraert Peters van Berse geheten Verheyen bezat de helft van *de vermaerden huysse metten brouwhuysse genoempt het Hoochuijs bij het Cleyen Laer*.

Op 8 februari 1657 verkocht Lenaert Willem Haecx een nieuw van de gemeynt ingenomen veld aan Jannen Geraert Peters. Deze laatste was *weerd opt Hoochuys*. Gerrit Anthonis van den Nieuwenhuysen was kort na 1678 koopbrouwer en hij had er een winkel ingericht. Jan Adriaen Lemmens bleek bij inspectie op 14 augustus 1687 op het Hooghuis vier tonnen bier te brouwen. Op 1 oktober 1701 werd een lijst met alle Diessense brouwerijen opgemaakt. Het blijkt dat er op het Hooghuis twee brouwketels gestookt werden. Jan van de Kieboom had *enen brouwketel van 9 $\frac{1}{4}$ aam groot*. De tweede brouwketel werd gehuurd door Huybert Mesmaeckers en die was 'vijf aam' groot. Hij brouwde daarop *op de pegel van vijf tonnen als coopbrouwer*.

Alleen brouwerijvaten resteerden

In 1711 hertrouwde Elisabeth Jan Verheyen met Gerrit van den Nieuwenhuysen. Maar eerst werd een inventarisatie opgemaakt van de onroerende goederen op het Hooghuis. Het brouwhuis werd niet meer genoemd; de herberg uiteraard wel. Ook werden nog allerlei meubele goederen en het aanwezige vee geïnventariseerd. Hierin werden alleen *de brouwerij vaeten* opgenomen.

-het peert	100:0:0
-drie koj en twee kalver	100:0:0
-het vercken	10:0:0
-den koorntas mettet geene gedorssen is	24:0:0
-het hoij en spurrie en voorder rouwaer	36:0:0
-de hoogh kar en eert kar, de ploegh en eeghde en verder bougereetschap	36:0:0
-de brouwerij vaeten ende den aecker (blijft aent huijs)	- - -
-hael, tang en brandijser	
-anderhalve sack boeckwijt	8:0:0
-drie silvere lepels (blijven aen de kinderen)	- - -
-alnogh proffijtelijcke schulden	83:0:0

Dit alles had een totale waarde van 424 gulden. Natuurlijk stonden er ook nog bij verschillende Diessenaren schulden te boek.

-aen Wouter Bressers	26:0:0
-aen Adriaen vanden Nieuwenhuysen	58:0:0
-aen Adriaen van Sibben	22:0:0
-gecoghte winckelwaeren inden Valck ten Bosch	24:0:0
-gecoghte jenever te Breda	35:0:0
-aen haere suster tot Brussel	30:0:0
-aen den bierimpost alhier tot Diessen	6:0:0
-huer loon aen Gerrit Mallens	10:0:0
-vier jaer huer loon aen Gerrit vanden Nieuwenhuysen	100:0:0

Elisabeth Jans Verheyen bleek op het Hooghuis goederen te hebben met een netto waarde van ruim 112 gulden. Op dezelfde dag verklaarde zij samen met haar nieuwe bruidegom Gerrit vanden Nieuwenhuysen dat zij goed zouden zorgen voor de twee voorkinderen. Dat waren de veertienjarige Adriaentje en de tienjarige Maria, verwekt met Jan van de Kieboom. Behalve de zorg voor kleding, voedsel en scholing hadden Elisabeth en Gerrit de kinderen ook *in alle vreese des heren op te brengen!*

Het Hooghuis moet geleken hebben op 't Vaantje aan de Dommel tussen Oud en Nieuw Herlaer

Vioolmuziek in de herberg

Op 9 augustus 1656 waren schoolmeester Hendrik Jan Anthonis de Crom en zijn broer Adriaen uit de Lage Haghorst met nog meer andere Diessenaren en mannen uit de Haghorst gezellig enkele glazen bier aan het drinken in de herberg van het Hooghuis. Herbergier was

Jan Gerits Verheyen die met zijn vrouw Adriaentje de touwtjes in handen had. Het was er erg levendig want de zaak werd opgevrolijkt met muziek van de vedel (viool), die bespeeld werd door de Haghorstenaar Marten Hendrik Jan Sebrechts (Sibben). Hij was getrouwd met Maria, dochter van Jan Mallens. Toen de beide broers naar huis wilden gaan vroeg de 'gereformeerde schoolmeester' aan de violist hoeveel hij verdiend had! Die antwoordde echter woest: *Ghij sijt maer een flintert!* Hij was blijkbaar totaal niet van zijn geld gediend. Ook de schoolmeester werd behoorlijk nijdig omdat hij zich als een bedelaar behandeld voelde. Gelukkig wist Adriaentje, de waardin op het Hooghuis, de zaak te sussen en men droop af naar de Lage Haghorst.

Schoolmeester morsdood geslagen in 1656

Onderweg naar huis passeerde men de woning van buurman Marten de violist (nu boerderij Paulissen), die voor het huis op een hek zat. Zij groetten hem een goedenavond hetgeen bij de heetgebakerde violist totaal verkeerd uitpakte. Hij greep *een clauwstock* en sloeg de schoolmeester keihard op zijn hoofd. Bloedend viel buurman Hendrik de Crom op de grond en hij werd terstond naar huis gedragen. Na achttien dagen overleed de schoolmeester als gevolg van de klap met het stuk hout: zijn schedel was gebarsten. Toen de dader dat hoorde maakte hij zich uit de voeten en dook onder in Ravels. Pas drie jaar later wist de hoogschout Marten Sibben te arresteren op beschuldiging van doodslag. Hij wilde er echter nog onderuit komen door te zeggen dat de dood pas veel later ingetreden was mede als gevolg van de opkomende koorts en dat hij hem daags daarna zelfs op het erf had zien lopen.

Het was nog maar slechts acht jaar na de Vrede van Munster, het einde van de godsdienstoorlog tussen Spanje en de Nederlanden. Doch in feite leefden in onze omgeving de katholieken en de gereformeerden al voor dat bewuste jaar 1648 op zeer gespannen voet met elkaar; al sinds de val van 's Hertogenbosch tijdens die opstand in 1629.

Deze boerderij werd in 1900 tussen de oude *Broeckstraet* en het voormalige Hooghuis gebouwd

Daar hij niet wilde bekennen moest hij in Hilvarenbeek op de pijnbank: *scherper examen!* Zonder een bekentenis kon de verdachte immers niet ter dood worden veroordeeld. Onder *tortuur* gaf hij toe de fatale slag te hebben toegebracht en na herhaling van de bekentenis 'onder de blauwe hemel vrij en liber' was het doodvonnis van een dorpsmuzikant getekend. Verklaringen van goed gedrag van enkele notabelen uit Diessen en Haghorst konden daar geen verandering meer in brengen. Hij werd in Beek op de huidige Vrijthof opgehangen!

Dodelijk slachtoffer tijdens 'quansel bier'

Veertig jaar later sloeg de vlam weer in de pan in het Hooghuis. Nu was de zoon van Aert Schoofs getuige van een steekpartij met bijna onmiddellijke dodelijke afloop. De zuster van de herbergier, de 32 jarige Lysbeth Jan Gerits Verheyden, ging trouwen met de even oude Bekenaar Jan Jans van de Kieboom. In de herberg van het Hooghuis werd bier geschonken aan een aantal vrijgezellen. Wij kennen dit gebruik nog steeds als 'losschieten'. Men noemde dat toen 'quansel bier' of 'den rijer'.

Een groep kerels uit Diessen kreeg ruzie met de Bekenaren, er viel een schot en de Diessenaren werden hardhandig buiten gewerkt. Tijdens die vechtpartij raakte Huybert Janse van Spreuwel zwaar gewond door een messteek. Wel wist hij het ouderlijk huis van zijn kameraad, Huybert Hendrick Maes van het *Lurinx Eynd*, nog te bereiken. De volgende dag, zondagmiddag 2 september 1696, was hij gestorven. Volgens de Beekse chirurgijn Adriaen Hanegraeff een fatale wond: *een steeck soot scheynt, met een mes omtrent twee vingers breed onder den navel van den buyck gaende op drie plaetsen door den cronckel derm*. De wond liep door tot in de maag en *de vuylicheyt liep ten neuse en monde uyt*.

Adriaen Hendricks van Wyck had Huybert van Spreuwel de dodelijke messteek in de onderbuik gegeven. En hij had de daad bij het woord gevoegd: *Ick heb hem daer eenen bruij gegeven!* Adriaen, geboren te Hilvarenbeek op 30 december 1675, was de zoon van Hendrick Michielssen van Wyck en Maeyken Cornelis Bruers. In 1728 verklaarde Adriaen, hij was getrouwd met Elisaberth Janssen de Jong, armlastig te zijn. Van zijn negen kinderen waren er nog vier thuis, van wie er twee getrouwd waren! Zijn zwager was de bekende Beekse schutter, keurmeester en waagmeester Lambert Bruers. Zijn schoonvader was de Beekse schoenmaker, boterkramer en voerman Cornelis Jan Willem Bruers, die *zijns heere Cantoers huijsinge* in de voormalige Papenstraat aan de Varkensmarkt huurde van de Beekse cantor.

Bewoners Hooghuis zelf in de problemen

Enkele jaren eerder was de latere kastelein van het Hooghuis zelf slachtoffer van een flinke schietpartij. Op 1 maart 1683 was de jonge Jan van de Kieboom in Beek op bezoek in de herberg van zijn broer Mathijs in de Gelderstraat. Hij kreeg een woordenwisseling met Jan Moonen, Diessenaar en kastelein op het Pannenhuis, over *een seker vath*. Moonen smeed een pint vol bier naar Jan van de Kieboom. Toen trok de heetgebakerde Moonen nog zijn zakpistool en Jan vluchtte naar de keuken. Hij probeerde via de achterdeur te ontkomen, maar de dienstmeid Jenneken van Spreeuwel stond in de weg en Moonen wist hem in te halen. Staande naast de trap in de gang schoot de Diessense kastelein furieus op Jan van de Kieboom. Jenneken rukte vlug de deur open en Jan kon op het nippertje vluchten. Uren later was *de huysinge doort schieten nog vol damp ende reuck vant bluspoeder*.

De dochter van Jan van de Kieboom, genaamd Jennemarie (Maria) en *jonge dochter van Diessen*, had in 1719 ook problemen in een herberg in Moergestel. Eigenlijk waren het twee jongelui, twee knechten van de Moergestelse molenaar Frans van Heeswijck, die vochten om de mooie jonge meid van het Hooghuis. Lambert van Deurse zat naast Jennemarie aan de toog. Toen zei Diessenaar Cornelis de Cort, hij was karknecht, spottend tegen Lambert van Deursen: *Bruyt hier van daan, gij sijt maer een heghknecht!* En hij herhaalde zijn woorden nog eens met klem. Maar de 'eenvoudige molenaarsknecht' Lambert pikte dit niet, pakte resoluut een stoel en sloeg daarmee keihard op het hoofd van De Cort. Toen trok de aanwezige Joost Vugts een mes en 'sneed' naar Lambert van Deursen. Daarop trok ook Denys Mutsaers zijn mes en beiden vielen Vugts aan. Die kreeg toen *twee sneden op zijn tronie* en werd tenslotte buiten gewerkt. Jennemarie zou uiteindelijk geen van beide 'knechten' kiezen, doch trouwde later met Lambert Wouter Marcelis en ging in Breda wonen.